

INHOUDSTAFEL

Proloog	XXV
EERSTE PORTRET JAN VELAERS: JAN VELAERS, DE UNIVERSITEIT EN HET STAATSRECHT	XXVII
I. <i>Jan Velaers en de universiteit</i>	XXVII
II. <i>Jan Velaers en het staatsrecht</i>	XXIX
1. Grondwettigheidstoetsing	XXIX
2. Fundamentele rechten en vrijheden	XXX
3. De staats Hervorming	XXXIII
4. De instellingen	XXXV
5. De Grondwet in historisch én functioneel perspectief	XXXVIII
III. <i>Uitgeleide</i>	XXXIX
TWEEDE PORTRET JAN VELAERS: JAN VELAERS, ASSESSOR IN DE RAAD VAN STATE	XLI
DERDE PORTRET JAN VELAERS: UN PORTRAIT DE JAN VELAERS COMME MEMBRE EFFECTIF DE LA COMMISSION POUR LA DÉMOCRATIE PAR LE DROIT (COMMISSION DE VENISE)	XLIII
I. <i>Introduction : l'art du portrait</i>	XLIII
II. <i>La Commission de Venise : une improbable entreprise</i>	XLIII
III. <i>La Commission de Venise : succès et mutations</i>	XLIV
IV. <i>Les membres et leur indépendance</i>	XLV
V. <i>La Commission de Venise : « quo vadis ? »</i>	XLVII
EEN RECTORALE GROET!	XLIX
GROET VAN DE DECAAN	LI
VOORWOORD	LIII
OVERZICHT VAN DE STELLINGEN	LIX
De Grondwet. Een vriendschapsgewijze commentaar	1
PREAMBULE	3
La Constitution entre cœur et raison Francis DELPÉRÉE	3
I. <i>Écrire la Constitution</i>	3
1. La force créatrice	4
2. La procédure imposée	6
II. <i>Lire la Constitution</i>	7
	V

1. La parole libératrice	8
2. La construction achevée	9
TITEL I. HET FEDERALE BELGIË, ZIJN SAMENSTELLING EN ZIJN GRONDGEBIED	11
De Belgische staatshervormingen in het licht van een dynamische theorie van federalisme	
Patricia POPELIER	11
<i>I. Waarom de klassieke federale theorie tekortschiet</i>	11
<i>II. Dynamisch federalisme in een notendop</i>	15
1. Een typologie van staatsvormen	16
2. Federale dynamiek	17
<i>III. Wat dynamisch federalisme bijdraagt aan het Belgisch debat over de staatshervorming</i>	18
<i>IV. Conclusie</i>	19
De nuancering van het autonomiebeginsel in de Belgische bevoegdheidsverdeling door de adviespraktijk van de afdeling Wetgeving van de Raad van State	
Cedric JENART	21
<i>I. Inleiding</i>	21
<i>II. Autonomiebeginsel in de bevoegdheidsverdeling</i>	21
1. Exclusiviteitsbeginsel	22
2. Verticaliteitsbeginsel	26
3. In foro interno, in foro externo	27
<i>III. Gevalstudie klimaatopwarming</i>	28
<i>IV. Conclusie</i>	30
Principe de territorialité et rattachement territorial : l'arrêt n° 9/2020 de la Cour constitutionnelle	
Yves LEJEUNE	31
<i>I. La compétence matérielle de la Région</i>	33
1. La compétence de la Région concernant la participation de « personnes de droit public locales » à des sociétés de droit privé	33
2. L'empêchement de la Région sur la compétence fédérale	35
A. Le contrôle institué sur les sociétés à participation publique locale significative	35
B. Les dérogations au droit fédéral du travail et de la sécurité sociale	36
<i>II. La compétence territoriale de la Région</i>	37
1. Les critères de rattachement territorial des personnes morales	38
A. Le critère de localisation des personnes de droit public associées	38
B. Le critère de rattachement territorial des sociétés à participation publique locale significative	38
2. La règle de conflit interterritorial en la matière	39
A. L'emploi de critères alternatifs	39
B. Le choix d'un seul critère	41

<i>III. Conclusion</i>	41
De joint decision trap van het Belgische coöperatief federalisme Dave SINARDET	43
<i>I. Drivers van samenwerking en gezamenlijke besluitvorming</i>	45
<i>II. Obstakels bij samenwerking en gezamenlijke besluitvorming</i>	46
<i>III. Pistes om de joint decision trap te ontwijken</i>	49
<i>IV. Besluit</i>	53
TITEL Ibis. ALGEMENE BELEIDSDOELSTELLINGEN VAN HET FEDERALE BELGIË, DE GEMEENSCHAPPEN EN DE GEWESTEN	55
De Grondwet en geluk Dajo DE PRINS	55
<i>I. Inleiding</i>	55
<i>II. Wat is geluk?</i>	55
1. Een begeerde toestand	55
2. Hedonistisch & eudemonisch geluk	56
3. Vier dimensies van geluk	56
4. Het geluk in landen	57
<i>III. Waar hangt geluk vanaf?</i>	58
1. De geluksformule	58
2. Genetische aanleg voor geluk	59
3. Individueel denken en doen	59
4. De invloed van externe omstandigheden	60
5. Besluit	61
<i>IV. Sociale determinanten van geluk in landen</i>	61
1. Sociale determinanten stiefmoederlijk behandeld	61
2. De Grote Zeven	62
<i>V. Grondwettelijke determinanten van geluk</i>	63
1. Vrijheid	63
2. Kwaliteit van de overheid	63
3. Democratisch gehalte van de overheid	64
<i>VI. De deugdzame overheid</i>	65
1. Het goede en kwade bestuur	65
2. De lessen van Lorenzetti	65
3. De context voor geluk	66
<i>VII. Tot slot</i>	67
TITEL II. DE BELGEN EN HUN RECHTEN	69
L'article 11 de la Constitution garantissant le principe de non-discrimination, disposition à haut potentiel Géraldine ROSOUX	69

<i>Introduction</i>	69
<i>I. Dimension collective</i>	69
<i>II. Dimension conventionnelle</i>	71
1. Raisonement combinatoire	72
2. Une clause transversale d'intégration de dispositions conventionnelles	72
<i>III. Dimension fonctionnelle ou juridictionnelle</i>	73
1. Contrôle formel	73
2. Liberté d'appréciation	75
<i>Conclusion</i>	76
Het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel	
Dirk VANHEULE	77
<i>I. Inleiding</i>	77
<i>II. De summier geformuleerde toegang tot de rechter in de Belgische Grondwet</i>	77
<i>III. Het recht op behoorlijke rechtsbedeling in het internationaal recht</i>	78
<i>IV. De samenlezing in artikel 13 van de Grondwet</i>	81
<i>V. Besluit</i>	87
Het verbod op onbedweld slachten van dieren: inmenging in de godsdienst-vrijheid?	
Marie-Claire FOBLETS	89
<i>I. Inleiding</i>	89
<i>II. Onbedweld slachten van dieren: een voorschrift van de islamitische en de joodse godsdienst?</i>	90
<i>III. Europese rechtspraak tot dusver over onbedweld slachten van dieren</i>	94
<i>IV. Het arrest van 17 december 2020 en de gevolgen ervan voor de betrokken religieuze gemeenschappen</i>	96
<i>V. Enkele kritische kanttekeningen</i>	98
1. Grondrechten zijn er in de eerste plaats om kwetsbare minderheden in een samenleving te beschermen	98
2. Een "onderinclusief" beleid?	98
3. Het exporteren van mogelijke oplossingen biedt geen duurzaam toekomstperspectief	100
<i>VI. Besluit</i>	101
Over de vrijheid van godsdienst en het Vliegend Spaghettimonster	
B.P. VERMEULEN	103
<i>I. Inleiding</i>	103
<i>II. Wat 'telt' als godsdienst en godsdienstige uiting: objectieve interpretatie</i>	104
<i>III. Er is echter ruimte voor subjectieve interpretatie ...</i>	105
<i>IV. Maar er zijn grenzen!</i>	107

V. <i>Nogmaals: wat telt als godsdienst?</i>	108
VI. <i>Ten slotte: hoe te oordelen over het Vliegend Spaghettimonster?</i>	110
Nazinderende geschiedenis.	
Enkele bedenkingen bij de bestraffing van het gebruik van nazisymbolen in het licht van de vrijheid van meningsuiting	
Jogchum VRIELINK Koen LEMMENS	115
I. <i>Inleiding</i>	115
II. <i>Onnodige initiatieven?</i>	116
III. <i>Onwenselijk</i>	117
1. Juridisch onwenselijk: onvoorzienbaar en collateral damage	117
2. Empirisch onwenselijk: contraproductief	118
IV. <i>Grondwettelijke en verdragsrechtelijke onmogelijkheid</i>	119
1. EVRM	119
2. Internrechtelijk	121
V. <i>Conclusie</i>	122
Conflicterende opvattingen over <i>hate speech</i> in de rechtspraak van het EHRM	
Stefan SOTTIAUX	123
I. <i>Inleiding</i>	123
II. <i>De ‘bad tendency’-test</i>	124
III. <i>De ‘aanzetten tot’-test</i>	126
IV. <i>Conclusie: naar een uniforme benadering</i>	128
Religieuze diversiteit en grondwettelijke bescherming van organisatievrijheid.	
De relatieve betekenis van artikel 21, eerste lid Grondwet	
Adriaan OVERBEEKE	131
I. <i>Inleiding</i>	131
II. <i>Het Belgische model van 1830-1831 – artikel 21 Grondwet</i>	132
III. <i>Omstreden organisatievrijheid – tweede helft 19de eeuw</i>	135
IV. <i>Organisatievrijheid onder gewijzigd gesternte: het EVRM 1950</i>	136
V. <i>Een omstreden organisatievrijheid: artikel 21 Grondwet, van weinig nut? (1990-2021)</i>	138
VI. <i>Nog een afzonderlijke grondwettelijke bescherming van de organisatievrijheid?</i>	140
L’impartialité des agents publics : « Couvrez ce sein que je ne saurais voir » – quelques réflexions de droit constitutionnel sur l’affaire Haouach	
Marc UYTENDAELE	143
I. <i>Le récit</i>	143
II. <i>Les errances du gouvernement et de la secrétaire d’État</i>	145

<i>III. La neutralité de l'État ou ce sein qu'il convient de couvrir</i>	147
<i>IV. Conclusions</i>	150
Het jonge leven van sociaaleconomische grondrechten in de Belgische Grondwet	
Wouter VANDENHOLE	153
<i>I. Inleiding</i>	153
<i>II. Artikel 23 Grondwet in een notendop</i>	153
<i>III. Totstandkoming van artikel 23 Grondwet: ambitie en hoop van destituante</i>	154
<i>IV. De rechtspraak van het Grondwettelijk Hof</i>	156
1. Directe werking	157
A. Verwezenlijkingen	157
B. Potentieel	157
2. Het standstillbeginsel	158
A. Verwezenlijkingen	158
B. Potentieel	159
3. Legaliteitsbeginsel	161
A. Verwezenlijkingen	161
B. Potentieel	161
<i>V. Besluit</i>	162
Vergroening van de Grondwet: het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu als een standstillverplichting	
Jan THEUNIS	163
<i>I. Inleiding</i>	163
<i>II. De grondwetswijziging van 1994</i>	163
<i>III. De internationaalrechtelijke oorsprong van het regressieverbod</i>	164
<i>IV. De rechtspraak geeft invulling aan de standstillverplichting inzake het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu</i>	165
1. Het eerste standstillarrest	166
2. De eerste standstillarresten inzake leefmilieu	166
3. De eerste schending van de standstillverplichting	167
4. De periode 2008-2018	168
5. De laatste jaren (2019-2021)	171
<i>V. Besluit</i>	172
Van gedachte tot grondrecht.	
Hoe Anders Chydenius' idee van vrijheid van informatie de wereld verovert	
Jo BAERT	175
<i>I. Inleiding</i>	175
<i>II. Het ontstaan van de openbaarheidsgedachte</i>	175
<i>III. De opgang van de openbaarheidsgedachte</i>	176
<i>IV. In België kwam de doorbraak in de jaren 90 van de vorige eeuw</i>	179
<i>V. Het EHRM effent verder de weg ...</i>	180

VI. ... maar we zijn er nog niet	182
VII. Besluit	183
TITEL III. DE MACHTEN	185
De machten uit evenwicht?	
Het onmogelijke koninklijk referendum	
Frederik DHONDT	
Toon MOONEN	185
I. <i>De koninklijke machtsbonger van Leopold II</i>	185
II. <i>Het initiatiefrecht: variaties, combinaties en waarborgen</i>	190
Geef de burger moed.	
Alexis de Tocqueville en burgerparticipatie	
Hendrik VUYE	195
I. <i>de Tocqueville en ‘De la démocratie en Amérique’</i>	195
1. Alexis de Tocqueville (1805-1859)	195
2. De la démocratie en Amérique (1835 en 1840)	196
3. De tirannie van de meerderheid	197
II. <i>Decentralisatie</i>	197
1. Centralisatie en decentralisatie	197
2. Bestuurscentralisatie en administratieve centralisatie	198
III. <i>De juridische geest in de VS</i>	199
1. Juristen als behoudsgezind element van de democratie	199
2. De matigende invloed van juristen op het politieke bestel	199
3. Juristen in een common law-systeem en in een continentaal systeem	200
4. Amerikaanse rechters dringen diep door in politieke zaken	200
5. De jury als politieke instelling	201
IV. <i>Alexis de Tocqueville vandaag</i>	202
1. Wat de Tocqueville niet is	202
2. De les van de Tocqueville: een levendige burgersamenleving	203
‘De aard zelf van het bij verdrag bepaald internationaal recht’: terug naar Franco-Suisse Le Ski	
Geert DE BAERE	205
I. <i>Inleiding</i>	205
II. <i>Franco-Suisse Le Ski</i>	205
III. <i>De aard van het internationaal verdragsrecht en het Unierecht</i>	207
1. “... dat deze voorrang volgt uit de aard zelf van het bij verdrag bepaald internationaal recht”	207
A. Voorrang	208
B. Doorwerking	209
2. “... dat zulks te meer geldt wanneer ... het conflict zich voordoet tussen een norm van het interne recht en een norm van het gemeenschapsrecht”	211
A. Een nieuwe rechtsorde	211
B. Hoe nieuw?	212

<i>IV. Conclusie</i>	213
The Constitutional Identities of EU Member States: the Scope of Article 4(2) TEU Analysed	
Gerhard VAN DER SCHYFF	217
<i>I. Introducing Article 4(2) TEU</i>	217
<i>II. The Case for Constitutional Identity</i>	218
1. Interpreting Article 4(2) TEU	219
2. CJEU Judgments and Opinions	219
3. Multilevel Constitutionalism	222
<i>III. Thoughts on the Way Forward</i>	224
Unieburgerschap en de constitutionalisering van het internationaal privaatrecht in de Europese Unie	
Johan MEEUSEN	225
<i>I. Grondwet, internationaal privaatrecht, Unierecht</i>	225
<i>II. Internationaal privaatrecht in het constitutioneel kader van het Unierecht: justitiële samenwerking in burgerlijke zaken met grensoverschrijdende gevolgen, interne markt, Unieburgerschap</i>	227
1. Harmonisatie in het kader van de ruimte van vrijheid, veiligheid en recht: justitiële samenwerking in burgerlijke zaken	227
2. Interne markt en ipr	227
3. Unieburgerschap en ipr	228
<i>III. Constitutionalisering en transformatie van het conflictenrecht door het Unieburgerschap</i>	229
1. Grunkin en Paul, Coman, Pancharevo en andere arresten van het Hof van Justitie	229
2. Unierecht, en niet conflictenrecht, biedt het perspectief	231
3. Europese constitutioneelrechtelijke transformatie van het conflictenrecht	231
A. Non-discriminatie en grondrechten	232
B. Een nieuwe juridische ruimte	232
<i>IV. Bij wege van besluit: Europees conflictenrecht en de echo van het ‘multi-jurisdictionalisme’</i>	235
HOOFDSTUK I. DE FEDERALE KAMERS	237
L’article 42 de la Constitution, monstre sacré de la Constitution belge	
Anne-Emmanuelle BOURGAUX	237
<i>I. L’article 42 de la Constitution : l’enfant chéri de la Révolution belge</i>	237
<i>II. L’article 42 sous l’angle du fédéralisme : la Belgique, pays de la (dés)union</i>	240
<i>III. L’article 42 sous l’angle de la démocratie : la Belgique, pays de l’(in)dépendance des élu(e)s</i>	243
<i>IV. Conclusions : un retour sous les feux de la rampe ?</i>	245

Het recht van de koning om de zitting te sluiten (art. 44 Gw.) of de kamers te verdagen (art. 45 Gw.): <i>lessons from Brexit</i>	
Koen MUYLLE	247
I. <i>Inleiding</i>	247
II. <i>Comparaison n'est pas raison: de betekenis van prorogation</i>	248
III. <i>Een wantrouwige grondwetgever</i>	251
IV. <i>De (evolutie in de) toepassing van de artikelen 44, derde lid en 45 van de Grondwet</i>	252
1. Het recht van de Koning om de Kamers te verdagen	252
2. Het recht van de Koning om de zitting te sluiten	255
V. <i>Van verleden naar toekomst: moeten het verdagingsrecht en de sluiting van de zittingen door de Koning behouden blijven?</i>	257
Contentieux électoral et principe d'égalité	
Frédéric BOUHON	261
I. <i>Principe de la vérification des pouvoirs</i>	261
II. <i>Justifications originales</i>	262
III. <i>Critiques contemporaines (mais déjà anciennes)</i>	262
IV. <i>Réflexion à l'aune du principe d'égalité</i>	263
V. <i>Arrêt Grosaru et allusion (maladroite) aux démocraties établies</i>	265
VI. <i>Contraste sur le terrain : des épisodes qui suscitent le doute</i>	265
VII. <i>Arrêt Mugemangango : une double condamnation de la Belgique</i>	266
VIII. <i>Arrêt Mugemangango : un message ambigu</i>	267
IX. <i>Conclusion : contentieux électoral et inégalité</i>	268
De invoering van het algemeen meervoudig stemrecht – een parlementair relaas	
Jeroen VAN NIEUWENHOVE	271
I. <i>Inleiding</i>	271
II. <i>De herzieningsverklaring van 1892</i>	271
III. <i>De grondwetsherziening van 1893</i>	273
1. Algemeen	273
2. Vier stromingen inzake democratisering	274
A. Het kiesrecht op grond van huisvesting	274
B. Het bekwaamheidskiesrecht	274
C. Het algemeen stemrecht	275
D. Het kiesrecht gebaseerd op belangenvertegenwoordiging	275
3. De parlementaire bespreking	276
IV. <i>Besluit</i>	281

HOOFDSTUK II. DE FEDERALE WETGEVENDE MACHT	283
Le rôle des Parlements dans la garantie des droits et libertés	
Céline ROMAINVILLE	283
I. <i>Le rôle du Parlement dans les trois modèles historiques de garantie des droits en Belgique</i>	283
II. <i>La redécouverte du rôle du Parlement dans la garantie des droits</i>	286
II.I. <i>La redéfinition du rôle des Parlements nationaux dans les systèmes européens et internationaux de protection des droits fondamentaux</i>	286
II.II. <i>La relecture du rôle des parlements dans la protection des droit fondamentaux en droit interne</i>	289
HOOFDSTUK III. DE KONING EN DE FEDERALE REGERING	295
La monarchie belge au prisme du droit européen et international	
Marc VERDUSSEN	295
I. <i>La monarchie implique-t-elle un renoncement à certains aspects du droit au respect de la vie privée et familiale ?</i>	296
II. <i>Le monarque a-t-il le droit de voter ?</i>	298
III. <i>L'irresponsabilité pénale du monarque est-elle absolue ?</i>	300
IV. <i>L'abdication du monarque est-elle une décision strictement personnelle ?</i>	301
Leopold II, Sovereign of the Congo Free State	
Marc BOSSUYT	303
I. <i>The Conquest of the Congo</i>	304
II. <i>Sovereign of the Free State</i>	306
III. <i>The Free State became profitable but at what price?</i>	307
IV. <i>The legacy of the Sovereign of the Free State</i>	308
De grenzen van de Grondwet aftasten.	311
Leopold III en zijn entourage over hoe de Koning en het Parlement na de oorlog opnieuw aan het werk zouden kunnen gaan (1941-1943)	
Gustaaf JANSSENS	311
I. <i>Zal de Koning eerlang zijn functie opnieuw opnemen en in welke context?</i>	312
II. <i>Het rapport van "de studiegroep van vier"</i>	315
III. <i>Capelle formuleert zijn bevindingen en adviseert de Koning</i>	317
IV. <i>De confrontatie van Capelle met katholieke politici (17 februari 1943)</i>	319
V. <i>De Koning verandert niet van mening</i>	323
Le régime parlementaire belge, du dualisme au monisme : une mutation constitutionnelle incomplète	
Mathias EL BERHOUMI	325
I. <i>Le roi n'a pas totalement perdu le Government making power</i>	327
II. <i>L'instrumentalisation des prérogatives royales aux fins de contourner le Parlement</i>	330

HOOFDSTUK IV. DE GEMEENSCHAPPEN EN DE GEWESTEN	333
Het eerste reglement van de Nederlandse Cultuurraad: dwerg op de schouders van het nationaal parlement of pionier?	
Michiel ELST	333
I. <i>Inleiding</i>	333
II. <i>Totstandkoming van het Reglement van de Nederlandse Cultuurraad van 1972</i>	334
III. <i>De inspiratiebronnen</i>	334
1. Kamer en Senaat	334
2. Tweede Kamer	335
IV. <i>Democratische rechten respecteren, blokkering tegengaan</i>	335
1. Een evenwicht	335
2. Constitutioneel koorddans	336
A. Van minderheidsbescherming tot blokkeringsmogelijkheid	336
B. Andere bepalingen over verhouding meerderheid-minderheid	337
3. Reglementair koorddans	338
V. <i>Conclusie</i>	340
De bevoegdheidsverdeling inzake jeugdbescherming: nog steeds tussen wal en schip?	
Jan SMETS	343
<i>Vooraf</i>	343
I. <i>Inleiding</i>	343
II. <i>Een evoluerende bevoegdheidsverdeling</i>	344
1. BWHI versie 1980	344
2. BWHI versie 1988	345
3. BWHI 2014	346
III. <i>Aanpak van jeugddelinquentie: tussen bijstand en bestraffing</i>	346
1. Hoe inhoudelijke discussies over de finaliteit van het jeugdbeschermingsrecht de interpretatie van de bevoegdheidsverdeling hebben beïnvloed	346
2. Uitvoering van straffen t.a.v. uit handen gegeven minderjarigen	348
3. Administratieve sancties	349
IV. <i>Tussen rechter en bestuur</i>	351
1. Beslissingsbevoegdheid van de rechter	351
2. Sociale diensten bij de jeugdrechtbank	352
V. <i>Een homogene bevoegdheidsverdeling?</i>	353
1. De rechtspleging voor de jeugdgerechten	353
2. Toezicht op de gezinsbijslag en andere sociale uitkeringen	354
3. Vestigingsvoorwaarden	354
VI. <i>Een blijvende noodzaak tot overleg en samenwerking</i>	355
VII. <i>Besluit</i>	356
Het algemeen toezicht op de bestuurstaalwet. Een mijmering	
Emmanuel VANDENBOSSCHE	357

<i>I. Inleiding</i>	357
<i>II. De Permanente Commissie</i>	358
1. De samenstelling	359
2. Bevoegdheden	359
3. Werking	359
4. Tweede Wereldoorlog en zijn nasleep	359
<i>III. Het Harmelcentrum: van Permanente naar Vaste Commissie</i>	360
<i>IV. De Vaste Commissie voor Taaltoezicht</i>	361
1. Samenstelling	361
2. Bevoegdheden	361
3. Werking	363
A. De verenigde vergadering	363
B. De afdelingen	364
4. De administratie	364
<i>V. En dan ...</i>	364
HOOFDSTUK V. HET GRONDWETTELIJK HOF, DE VOORKOMING EN DE REGELING VAN CONFLICTEN	367
Kanttekeningen bij de samenstelling en de werking van het Grondwettelijk Hof André ALEN	367
<i>Inleiding</i>	367
<i>I. De rechters-parlementairen in het Grondwettelijk Hof</i>	367
1. De ratio legis	368
A. De creatie van een Grondwettelijk Hof	368
B. De aanwezigheid van gewezen parlementsleden in dat Hof	368
2. Hans Kelsen en de rechtsvergelijking	369
A. Hans Kelsen	369
B. De rechtsvergelijking	369
3. De rechtsleer	369
A. De argumenten pro	369
a. Afgeleid uit de parlementaire voorbereiding	369
b. De rechtsleer	370
B. De argumenten contra	371
a. Algemeen	371
b. De kritiek van Marc Verdussen	371
C. De rechtsleer. Vervolg	371
a. Het spanningsveld tussen democratie en rechtsstaat	372
b. De “kwalitatieve legitimiteit”	372
4. Slotbeschouwingen	373
A. Enkele vaststellingen	373
B. Persoonlijke mening	373
a. Een afschaffing van de categorie van gewezen parlementsleden?	373
b. Een vermindering van hun aantal?	373
c. Welke flankerende maatregelen?	373
d. Besluit	375
<i>II. Andere vraagpunten omtrent de samenstelling van het Grondwettelijk Hof</i>	375
1. De categorieën van de rechters-juristen	375
A. De verplichte categorieën	375

B. Een verruiming van de categorieën van rechters-juristen?	376
2. De duur van de parlementaire ervaring voor de rechters-parlementairen	376
3. Het geslacht van de rechters	377
4. De regel van de evenredige vertegenwoordiging	377
A. Een gewoonterechtelijke regel	377
B. De ratio legis van de regel	377
C. Het voordeel van de regel	377
D. De nadelen van de regel	378
5. Hoorzittingen met de kandidaat-rechters	379
6. De voordracht van de rechters	380
A. Algemeen	380
B. De ratio legis van de regeling	380
C. Geen inspraak van het Grondwettelijk Hof	381
<i>III. Enkele vraagpunten omtrent de werking van het Grondwettelijk Hof</i>	381
1. Afschaffing van de beslissende stem van de voorzitter in functie?	381
2. Invoering van separate opinions?	382
A. Een afwijzing ervan door de wetgever ...	382
B. ... ondanks steun voor de invoering ervan	382
C. Afwijzing van individuele meningen om analoge als de vroegere redenen	383
D. Maar ook sterke argumenten om individuele meningen toe te laten	383
a. De rechtsvergelijking	383
b. Een kwalitatieve verbetering van de rechtspraak	384
E. Besluit	384
<i>Uitleiding</i>	385
Marge als misverstand.	387
Over de receptie van de ‘margin of interpretation’ van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens door het Belgisch Grondwettelijk Hof	
Eva BREMS	387
I. <i>Opzet</i>	387
II. <i>De beoordelingsmarge van de nationale overheden in de rechtspraak van het EHRM</i>	387
III. <i>De beoordelingsmarge van het EHRM in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof</i>	390
1. Aanpak van het rechtspraakonderzoek	390
2. Resultaten van het rechtspraakonderzoek	391
A. De regel: doorgeven van de beoordelingsmarge aan de wet- of decreetgever	391
B. De uitzondering	393
IV. <i>Besluit</i>	394
<i>Errare legislatoris est</i>	
De “manifeste vergissing” in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof	
Vincent VERBELEN	395
I. <i>Terughoudende toetsing aan artikelen 10 en 11 Grondwet</i>	395
II. <i>Manifeste vergissing</i>	399
1. Adequaatheid	399
2. Pertinentie	400

3. Evenredigheid	402
<i>III. Conclusie</i>	403
Het Grondwettelijk Hof en het Arbeidsrecht. Hoever kan het Hof te ver gaan?	
Daniël CUYPERS	405
<i>I. Geen België zonder Grondwettelijk Hof</i>	405
1. Jan Velaers en diens interesse voor het Grondwettelijk Hof	405
2. Grondwettelijke hoven en het primaat van de (ook nalatige) wetgever?	405
3. Primaat van de wetgever of primaat van de belastingbetaler?	406
4. De elegante dans der hoven	406
<i>II. De dynamische rol van een Grondwettelijk Hof</i>	407
1. Waar het sociaal overleg stokt, bepaalt het Grondwettelijk Hof de timing	407
2. Begrip voor de laattijdig remediërende wetgever	408
3. Algemene beginselen: wie formuleert ze?	408
4. Wie is bang van algemene rechtsbeginselen?	409
5. Algemene beginselen: wie ze niet zelf fomuleert, krijgt ze gedicteerd	409
6. Collectieve arbeidsovereenkomsten en grondrechten: complementair	410
<i>III. De motivering van het ontslag</i>	410
1. Motiveringsplicht als algemeen beginsel?	410
2. Het primaat van de wetgever: goede raad werd niet gevolgd	411
3. Gelijkheid: naar statuut of naar arbeidsplaats?	412
<i>IV. Het recht om gehoord te worden</i>	412
1. Woord en wederwoord	412
2. Geen tijd voor details zoals een onderzoek naar de feiten?	413
3. Een kwestie van diligentie bij het ontslag	414
<i>V. Samenvattend</i>	414
HOOFDSTUK VI. DE RECHTERLIJKE MACHT	417
<i>Trias politica revisited?</i>	
Over civiele procedures tegen het nalaten van de overheid om normerend op te treden	
Aube WIRTGEN	417
<i>I. Vraagstelling</i>	417
<i>II. De controle van de rechterlijke macht op de andere staatsmachten in het licht van de driemachtenleer: geen ruimte voor rechterlijk meeregeren</i>	418
<i>III. Geen ruimte voor een (direct) wetgevings- of reguleringsbevel</i>	419
1. Klassiek standpunt	419
2. Voorzichtige ontwikkelingen in de rechtspraak ... of toch niet?	420
3. Pleidooi voor een ruimere rechtsbescherming	424
Internet daagt de Grondwet uit: het drukpersmisdrijf herdenken als bescherming van de vrije meningsuiting	
Catherine VAN DE HEYNING	429
<i>I. Internet daagt de Grondwet uit: een these</i>	429

<i>II. Een hatelijke, gevaarlijke, kort door de bocht (maar toch) een mening</i>	431
<i>III. De barrière van het drukpersmisdrijf voor de vervolging van haatspraak</i>	432
<i>IV. Een onlinemening: niet zomaar een mening</i>	435
<i>V. Private censuur vervangt de publieke</i>	437
<i>VI. Back to the nineties: geef de Grondwet weer greep op de vrije meningsuiting</i>	440
Europe's broken pyramids: niet-onafhankelijke hoogste rechtscolleges als effectieve rechtsmiddelen voor het EHRM	
Mathieu LELOUP	441
<i>I. Inleiding</i>	441
<i>II. De plaats van hoogste rechtscolleges binnen de architectuur van het Europees Verdrag</i>	443
<i>III. De problematiek van niet-onafhankelijke (hoogste) hoven binnen het EVRM</i>	444
<i>IV. Conclusie</i>	448
HOOFDSTUK VII. DE RAAD VAN STATE EN DE ADMINISTRATIEVE RECHTSCOLLEGES	449
De grondrechten van artikel 23 Grondwet volwaardig getoetst: vier stellingen in het licht van de adviespraktijk van de Raad van State	
Frédéric VANNESTE	449
<i>I. Inleiding</i>	449
<i>II. Stelling 1: "Menselijke waardigheid" zou centraal moeten staan bij een toetsing aan artikel 23 Grondwet (maar het gebeurt niet)</i>	450
<i>III. Stelling 2. Het legaliteitsbeginsel zou hetzelfde moeten zijn voor alle grondrechten (die door de grondwetgever als voorbehouden aangelegenheid worden aangeduid)</i>	451
<i>IV. Stelling 3. Het standstillbeginsel volstaat niet om aan artikel 23 Grondwet te toetsen</i>	453
<i>V. Stelling 4. De kernverplichtingen van artikel 23 Grondwet zijn vaak voldoende precies en volledig om rechtstreeks aan te toetsen</i>	457
<i>VI. Conclusie</i>	461
HOOFDSTUK VIII. DE PROVINCIALE EN GEMEENTELIJKE INSTELLINGEN	463
Taalwetgeving in Brussel	
Jonathan BERNAERTS	
Yannick PEETERS	463
<i>I. Inleiding</i>	463
1. Wetgeving	464
2. Lacunes en onvolkomenheden	465
<i>II. Recente voorstellen</i>	467
1. Algemeen	467
	XIX

2. Naar een veralgemening van de taalkaders	468
A. Plaatselijke diensten	468
B. Gewestelijke diensten	469
C. Diensten van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, van de Brusselse agglomeratie en van het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie waarvan de werkkring het gehele grondgebied van Brussel-Hoofdstad bestrijkt	470
3. Met behoud van tweetaligheid van bepaalde personeelsleden	470
A. Plaatselijke diensten	470
B. Diensten van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, van de Brusselse agglomeratie en van het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie waarvan de werkkring het ganse grondgebied van Brussel-Hoofdstad bestrijkt	471
4. Nooddiensten	471
<i>III. Besluit</i>	472
1. Algemeen	472
2. Taalkaders	472
3. Waarborgen van tweetalige dienstverlening	473
4. Toezicht en handhaving	474
TITEL IV. DE BUITENLANDSE BETREKKINGEN	477
La « mixité » des instruments relatifs à la surveillance internationale des droits de l'homme.	
Une pratique en quête de clarté	
Sébastien VAN DROOGHENBROECK	477
I. <i>La protection des droits fondamentaux : une compétence partagée : in foro interno et in foro externo</i>	478
II. <i>Les mécanismes de surveillance des traités : un pur accessoire de la compétence principale</i>	480
III. <i>Le « monofédéralisme » acharné de la pratique en présence de la Cour européenne des droits de l'Homme</i>	482
IV. <i>La « maxi-mixité » des systèmes de surveillance non juridictionnels</i>	484
V. <i>Et après ?</i>	486
De bevoegdheidsrechtelijke verdeling inzake het sluiten en het wijzigen van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting: een analyse van het al dan niet gemengd karakter van deze verrichtingen	
Bruno PEETERS	
Rik SMET	487
I. <i>Inleiding</i>	487
II. <i>De lange weg naar de erkenning van het gemengd karakter van het sluiten van DBV's</i>	489
III. <i>Het gemengd of het exclusief karakter van wijzigingen, aanpassingen en aanvullingen van DBV's</i>	492
IV. <i>Federale loyaliteit</i>	496

<i>V. De toevoeging van een bepaalde clausele aan een bestaand dubbelbelastingverdrag</i>	497
<i>VI. Besluit</i>	498
TITEL V. DE FINANCIËN	499
Rendre justice ét service : rechtvaardigheid, welzijn en zorg	
Koen GEENS	499
<i>I. Inleiding</i>	499
<i>II. Een korte historische schets van Justitie in twee eeuwen België</i>	500
<i>III. De verzorgingsstaat omarmt Justitie niet en houdt de budgettaire marge voor zich</i>	507
<i>IV. Het verschil tussen Gezondheidszorg en Justitie, tussen Recht en Geneeskunde</i>	508
<i>V. Enkele verbeterpistes: betere toegankelijkheid, meer zorg en welzijn, hoger comfort</i>	511
<i>VI. Bij wijze van besluit: een knipoog naar de inleiding</i>	514
TITEL VI. DE GEWAPENDE MACHT	517
Le commandement de l'armée et la notion d'état de guerre	
Christian BEHRENDT	517
<i>I. La distinction historique, abandonnée en 1949, entre commandement en temps de guerre et en temps de paix</i>	518
<i>II. La distinction, valable depuis 1949, entre commandement éminent et commandement effectif</i>	521
1. Le commandement éminent	521
2. Le commandement effectif	526
<i>III. L'impossibilité d'introduire un état d'exception en droit belge</i>	527
<i>IV. Les prérogatives réservées au Pouvoir législatif</i>	528
Vijandbeelden en politiek.	
Over de taal van de rechtsstaat	
Maurice ADAMS	
Guido VANHEESWIJCK	531
<i>I. Inleiding: twee taaltheorieën</i>	531
<i>II. Twee voorbeelden</i>	533
<i>III. De politieke praktijk</i>	534
<i>IV. Veranderende sfeer</i>	536
<i>V. Is de democratie bedreigd?</i>	537
<i>VI. Politieke verantwoordelijkheid</i>	538
<i>VII. Tot slot</i>	539

TITEL VII. ALGEMENE BEPALINGEN 541

De Grondwet van 1831 in de Belgische historiografie
Els WITTE 541

- I. *De Grondwet van 1831: terrein voor onderzoek binnen het oudere historische werkveld* 541
 - 1. Een moeizaam begin 542
 - 2. In het middelpunt van controversen 543
 - 3. In een nationalistisch perspectief 544
- II. *Vernieuwingsgolven sinds het midden van de 20ste eeuw* 545
 - 1. Constituanten en constituties 546
 - Diverse discussiethema's 547
 - 2. Evaluatie en stelling 549

Leon de Foere: geestelijke, vader van de Grondwet

Jan CLEMENT

Mieke VAN DE PUTTE 551

- I. *Inleiding* 551
- II. *Jeugdjaren* 551
- III. *Publicist met een Vlaams-Belgische agenda* 551
- IV. *De Belgische pers botst met de nieuwe machthebbers* 553
- V. *Zeven jaren in de luwte* 555
- VI. *Op het voorplan in de prille Belgische natie* 556
- VII. *Officiële vertegenwoordiger van het nieuwe België* 557
- VIII. *Volksvertegenwoordiger* 558
- IX. *Slot* 558

TITEL VIII. DE HERZIENING VAN DE GRONDWET 559

Réflexions sur les limites du patriotisme constitutionnel pour forger une identité politique à partir d'une comparaison des cas de l'union européenne et de l'état belge

Hugues DUMONT 559

- I. *La pertinence relative de la comparaison entre l'Union européenne et la Belgique* 560
- II. *Première hypothèse : l'échec du patriotisme constitutionnel faute de mise en œuvre conséquente* 561
 - 1. En ce qui concerne l'Union européenne 561
 - 2. En ce qui concerne la Belgique 564
- III. *Deuxième hypothèse : l'échec du patriotisme constitutionnel en raison de la force des nationalismes* 565
- IV. *Conclusion* 568

TITEL IX. INWERKINGTREDING EN OVERGANGSBEPALINGEN	571
De levende Grondwet.	
Over functies en de noodzakelijke maatschappelijke inbedding van de Belgische Grondwet	
Marnix VAN DAMME	571
I. <i>Inleiding</i>	571
II. <i>De Belgische Grondwet: primaire staatsregeling met een waarborgfunctie</i>	572
III. <i>Relativering van klassieke grondwetsfuncties</i>	572
IV. <i>Versterking van de extrinsieke werking van de Belgische Grondwet</i>	575
1. Juridisch-normatieve en symbolisch-inspirerende functies	575
2. Hoe de juridisch-normatieve en de symbolisch-inspirerende functies te bevorderen?	576
 Epiloog	 581
 ACADEMISCHE BIBLIOGRAFIE JAN VELAERS	 583
A. <i>Boeken als auteur of coauteur</i>	583
B. <i>Boeken als editor of co-editor</i>	583
C. <i>Bijdragen in tijdschriften en verzamelwerken</i>	584
D. <i>Adviezen en tussenkomsten in hoorzittingen van parlementaire vergaderingen inzake de herziening van de grondwet of andere institutionele kwesties</i>	596
E. <i>Corapporteur van opinies van de “commission for democracy through law” (commissie van venetië) van de raad van europa</i>	598
 INTEKENLIJST	 601